

KLAUS SACHS-HOMBACH (ur.) Znanost o slici: Discipline, teme, metode

Antibarbarus
Zagreb, 2006.

MARKO KARDUM

Zbornik "Znanost o slici" jedan je od sve češćih primjera okreta od kategorije teksta prema kategoriji slike kroz *iconic turn*¹ u znanostima, a čije potpuno određenje i utemeljenje tek slijedi. Stoga je i ovaj zbornik prije svega pokušaj da se prikaže i objasni značaj slikovnosti i raspon područja u kojemu se kreću znanosti o slici. Taj raspon čine kognitivne znanosti, komunikologije, povijesti umjetnosti, arheologije, filozofije, neurologije, psihologije, historiografije, pravne znanosti, sociologije i primijenjena područja kao što su kartografija, tipografija i kompjutorska vizualistika. Upravo se u tom širokom rasponu treba pronaći i postaviti opću znanost o slici. Naravno, već dugo postoje različite znanosti o slici, ali ovdje se prije svega misli na uspostavu discipline koja se slikama ne bavi tek djelomično ili tek njihovim određenim područjem. Takva nova disciplina ne bi bila još jedna u nizu, već bi trebala ponuditi teorijski okvir za integraciju istraživanja slika. Dakako, jednom ustanovljen i prihvaćen teorijski okvir morao bi biti primjenjiv i u empirijskim istraživanjima.

Fenomen slike prije svega je materijalan, vizualno zamjetljiv, artifičijelan i trajan. Time se želi razlikovati fenomen slike kojime se bavimo od prirodne i jednokratne slike. Uz navedene redukcije iz potrebne opće znanosti o slici valja odstraniti discipline koje slike koriste isključivo kao metodičko sredstvo. Utoliko u znanosti o slici sudjeluju samo discipline koje pridonose teorijskom razumijevanju pojma i tematike slike u znanstvenom diskursu. Dakako, u ovako interdisciplinarnom pristupu ne postoji sustavnost kakvu pronalazimo unutar svake discipline pojedinačno i svaka se upotrebljivost tek treba utvrditi.

Znanost o slici koja se ovdje utemeljuje podijeljena je na *temeljne discipline, historijski orijentirane znanosti o slici, društvene znanosti o slici, primijenjene znanosti o slici i praktično područje modernih medija slike.*

¹ *Iconic turn* je pojam izveden u analogiji s terminom *Linguistic turn* u filozofiji jezika i lingvistici, a riječ je o obratu paradigme slikovnosti. *Iconic turn* označava međunarodni interdisciplinarni projekt istraživanja temeljnih promjena u znanstvenom, filozofijskom i povijesno-umjetničkom diskursu koji razmatra pojam slike.

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

Temeljne se discipline razumiju kao posebno značajne za sustav znanosti o slici. One nisu ograničene na tip, tematiku, izraz ili funkciju, već istražuju različite slike iz svoje (posebne) perspektive. Među temeljne discipline znanosti o slici uvrštena su područja kognitivne znanosti, komunikologije, povijesti umjetnosti, matematike i logike, mediologije, neurologije, filozofije, psihologije, retorike i semiotike. Dakako, filozofija je i ovdje pronašla svoje mjesto u temelju. Iako nije empirijski provjerljiva, ona je neophodna i kao pojmovno-refleksivna nužna i sadržana u svakoj znanosti. Pojam slike ovdje se pojavljuje mnogobrojno; fenomeni slike pojavljuju se u estetici, spoznajnoj teoriji ili metafizici, a u posljednje vrijeme aktualno istraživanje slike kao kritike ideologije. S druge strane, matematika i logika su uključeni kao modeli koji omogućuju znanstveno istraživanje, ali specifičnost matematike otkriva se i u njezinu dvostrukom odnosu spram fenomena slike; ona u isto vrijeme stvara modele istraživanja i koristi slike i postupke vizualizacije. Dakako, ona će i u budućnosti odigrati veliku ulogu u kompjuterizaciji i robotici, čime već stupamo u područje primijenjene znanosti o slici i praktičnu primjenu modernih medija. Psihologija, kognitivne znanosti i neurologija smatraju se srodnim istraživanjima koja slike istražuje iz različitih perspektiva, ali istovremeno uz brojna problemska preklapanja. Psihologija je pokazala da se slike unutar te discipline ne koriste samo kao metodički instrument već je bavljenje fenomenom slika postavljeno na višu razinu na kojoj se ponajviše istražuju shvaćanja i interpretacije slika kao složenih mentalnih procesa. S obzirom na te procese neurologija je uspjela istražiti funkcionalna stanja mozga i moždane aktivnosti. Sama kognitivna znanost uključuje gotovo sve do sada navedeno i sama postavlja interdisciplinarno područje u kojemu su slike reprezentacije, a bavljenje njima obrada informacije.

Semiotika se, osim specifičnosti da empirijski istražuje funkcije i osobitosti znakovnih sustava, odlikuje i određenom općenitošću kao teorija o znakovima i kao takva je pogodna za istraživanja u kojima se slike shvaćaju kao znakovi. Možda je i najbolje područje u kojemu se to pokazuje film kao sustav u kojemu je moguće problematizirati slikovni tekst. Sa semiotikom su usko povezane komunikologija i mediologija jer se znak često pojavljuje u komunikacijskim sustavima, a pritom nikada bez nosioca (medija). Dakako, danas se istraživanja uglavnom bave masovnom komunikacijom, a sasvim je bjelodano da takva istraživanja uglavnom vode propitivanju uloge i moći masovnih medija. Upravo se u tom području semiotika, komunikologija i mediologija usko isprepliću i nadopunjuju.

Posljednja od temeljnih disciplina jest povijest umjetnosti. Svojom širinom i

tendencijama da se dodatno proširi i obuhvati i neumjetničke slike, povijest umjetnosti je disciplina koja je zauzela najobuhvatnije mjesto. Međutim, ona nije dovoljna za uspostavu opće znanosti o slici; odnos slike i umjetnosti ovdje valja nadopuniti interpretacijom, procjenom i kauzalnom povezanošću fenomena.

Historijski orijentirane znanosti su arheologija, etnologija, historiografija i teologija (kršćanska). Ove se znanosti ograničuju na određene tipove slika, fenomene slika određenog vremena ili društva. Također, one pridonose kulturnom (samo)razumijevanju i očuvanju određenih fenomena, ustrojstva ili funkcija slika koje su sačuvane u specifičnom kulturnom i/ili povijesnom trenutku. Arheologija se u ovom slučaju ponajviše orijentira na začetke slika kao fenomena i na njihovu specifičnu sposobnost da služe komunikaciji i izražavanju već u prethistorijsko doba, a za što ostali artefakti nisu jednako podobni. Kada je riječ o artefaktima, u istraživanje se uključuje i etnologija s naglaskom na slikama kao kulturnim artefaktima koji imaju moć prikaza stranog. Kao takvi oni omogućuju interkulturno razumijevanje i interkulturni pristup. Moć se slika pokazuje i u historiografiji, a naročito s napretkom arheoloških istraživanja. Naime, slike sada ponovo osnažuju svoj položaj izvora koji su oslabili pisani izvori kao dominantni u historijskom problematiziranju. Dakako, historiografija se i u području istraživanja značenja slika u bitnome oslanja na srodne discipline.

U područje društvenih znanosti u zamišljenoj općoj znanosti o slici ulaze pedagogija, kulturologija, politologija, pravna znanost i sociologija. Riječ je o konkretnoj uporabi slika i utoliko slike proučavaju kao posebne fenomene u širem području koje istražuju. Prije svega, discipline iz područja društvenih znanosti usmjerene su na zajednicu i interakciju, a tematika se slike prije svega razvija s obzirom na funkcije, specifičnosti, posebne interese ili zahtjeve društva i njegovih pojedinih područja. Društvene su znanosti sasvim bliske primijenjenim disciplinama istraživanja slika. Iako primijenjene discipline zadiru i u područje društvenih, prije svega ih odlikuje korištenje tehničkih postupaka i još veća konkretnost u istraživanju kakvu društvene discipline ne mogu postići, a u skladu s vlastitom pretpostavkom općeg pojma slike, primijenjene se discipline potpuno okreću konkretnosti, praksi nastajanja slika, njihovoj obradi, ali i stvaranju uvjeta i sredstava za uvijek novu produkciju slika i njihovu obradu. Najbolja potvrda tome jest razvoj informatike i kompjutorske vizualistike koja općoj znanosti o slici pridonosi istraživanjima, ali i proizvodnjom interaktivnih slika. U prilog konkretnosti primijenjenih disciplina spomenimo ovdje još i

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.

istraživanje reklama koje za svoje problematiziranje političkih i društvenih aspekata (još jedna poveznica primijenjenih i društvenih disciplina) prije svega koriste empirijske postupke poput anketa, analize sadržaja i eksperimenata. Posljednji dio u pokušaju izgradnje opće znanosti o slici predstavlja praksa modernih medija slike, a koja uključuje likovnu umjetnost, komunikacijski dizajn, slikovni sustav fotografije, film i televiziju te nove medije. Naravno, prakse nisu ekvivalent samim znanostima, ali njihovo je značenje veliko. Osim istraživanja načina na koji slike funkcioniraju u novim medijima, one nam mogu dati pregled razvoja i naznačiti smjer novoga razvoja slika. Dok je o filmu i televiziji kao medijima rečeno puno toga, naziv moderni mediji ostaje pomalo zagonetnim. Prije svega radi se o slikovnom svijetu interneta i vizualizaciji kompjutorskih igara, a u što se trenutno puno ulaže. Novi mediji koriste digitalne slike sa sadržanim metapodacima poput informacija o kvaliteti same slike, rezoluciji, sadržaju ili vlasništvu. S obzirom na to, film i televizija samo su uobičajeni mediji koji će morati napredovati u tom smjeru i digitalizirati se. U toj je dvostrukosti sadržan nov način kulturne proizvodnje, odnosno u komplementarnosti ekonomskih i tehničkih uvjeta koji će već spomenuti *iconic turn* dodatno zaoštriti.

ČEMU
8.16/17
OŽUJAK
2009.